

קהל עדת ישורון

י ר ו ש ל י ם

בס"ד

שעור מורה מוריננו הרב יהודה גנס שליט"א, פרשת שמיני תשע"ה:

בדין אכילת חמץ וקטניות באסרו חג פסח שחל בשבת

א] בדין אסרו חג פסח החל בשבת (בא"י) והביא גוי חמץ לישראל במתנה בשבת¹ דנו האחרונים האם מותר לישראל לאכול ולטלטל, או שמכיון שבכניסת השבת היה החמץ אסור לישראל (מדין ספיקא דביה"ש ותוספת יו"ט) אמרינן מגו דאתקצאי לביה"ש אתקצאי לכולי יומא.

כמו כן יש לדון לענין קטניות לבני אשכנז בשבת זו, וה"ה לענין שרויה למקפידים לא לאכול שרויה בפסח.

והנה לענין קטניות ושרויה פשיטא שמותרים בטלטול, דהלא ראויים לבני ספרד או לאוכלי שרויה. ומ"מ צ"ע לענין אכילתם, למ"ש התוס' (שבת מ"ז: ד"ה לחד תירוצא וכן נקט הרשב"א שם), דדבר שנאסר באכילה רק על אדם אחד (כגון שנדר ממנו), אף שמותר בטלטול מ"מ אסור באכילה לאדם זה.

ב] והנה בתוס'² ייסדו שלא אמרינן מוקצה מחמת יום שעבר³, וע"פ דבריהם כתב בשו"ת רעק"א (סו"ס ה') דאין איסור מוקצה בחמץ בשבת זו⁴. וכעין זה כתב בחזו"א⁵ לענין שרויה בחזו"ל בשמיני של פסח שחל בשבת לנוהגים בו איסור כל השבוע ונוהגים בו היתר בשמיני שאין כאן משום מוקצה דהוי מוקצה מחמת יום שעבר וכנ"ל, עיי"ש.

ג] ואמנם דברי התו' אינם מוסכמים ובריטב"א ובר"ן⁶ נחלקו⁷ עליהם⁸, גם בשער המלך⁹ ייסד שלא הקילו התו' אלא בדברים שנאסרו ביום שעבר מדרבנן ולא בדברים שנאסרו מדאו'¹⁰, ולדבריו עכ"פ בחמץ יש להחמיר בשבת זו.

¹ בלוח א"י להגרימ"ט כתב דחמץ שמכרו לגוי ודאי אין לאכול בשבת [משום איסור גזל עכו"ם]. ולדבריו כיום שהורגלו לכתוב בשטרות מכירת החמץ שמוכרים אף חמץ שלא במקומות שיעודו למכירה המוצא חמץ בביתו יאסר עליו לשרפו, וצ"ע.

² ביצה ד. סוכה י':

³ בטעם הדבר דל"א מוקצה מחמת יום שעבר כתב בקו"ש [ביצה פ"ק ס"ק] דהוא משום דעתיד להיות מותר והו"ל גמרו בידי אדם, אלא דייסד דדבר האסור בביה"ש אין היתר משום גמרו בידי"א, אלא דבמוקצה מחמת יום שעבר כלפי שמיא גליא שבאמת אינו אסור [אלא שהאדם נוהג בו איסור מחמת חוסר ידיעה אם זמן שיך ליום הקודם או שלאחריו]. עיי"ש.

וצל"ע הלא מחמת דין תוספת אסור הדבר בודאות בביה"ש ולא מחמת ספק, וצ"ב.

וע"פ בשו"ת מנחת שלמה [ח"א, בדבריו על מקור ששבת כל ביה"ש האם נאסר לפתחו כל השבת] שהאריך להקשות על דברי הקו"ש וביאר דבאמת גם בדבר האסור בביה"ש ישנו להיתר דגמרו בידי אדם, אא"כ הינו מוקצה בביה"ש, וזהו שייסדו התו' דאם איסורו של הדבר הינו מחמת יום שעבר אינו בגדר מוקצה, וכדבריו כתב גם בקה"י ביצה סי' ב'.

⁴ ואדרבה פשיטא ליה לרעק"א דאין איסור מוקצה בחמץ בשבת אסרו חג, והוכיח מזה כדברי התו', עיי"ש.

⁵ או"ח סימן מ"ט ס"ק ט"ו.

⁶ סוכה מ"ו:

⁷ הנה כן כתב ביד אפרים (סימן תרס"ה) שמדברי הר"ן בסוכה מ"ו נראה דלא כתו' [אף שבביצה ד. כתב כדבריהם], וכ"כ בלוח אר"י, והנה אין ספק שדברי הר"ן שם בסוכה מקורם מדברי הריטב"א שם ולפי"ז אף הריטב"א נחלק על תו', ואכן כן כתב בהגהות לחי' הרשב"א בביצה שם [מהדו' מה"ק] בשם מרן הגריש"א וצ"ל שהריטב"א נחלק על התו' ומן הראוי לחוש לשיטתו עיי"ש.

ולענ"ד צ"ע בזה דהנה הריטב"א שם כתב לבאר דמה דאיתא בביצה ד' לאסור ביצה שנולד בשבת ליו"ט שאחריה מדין קדושה אחת, דאינו קדושה אחת ממש אלא אסורה מדין מוקצה מחמת יום שעבר, אולם הלא בביצה שם מסקי' דלאו משום קדושה אחת אסרי' אלא משום הכנה, וא"כ ע"כ לא חיישי' למוקצה מחמת יום שעבר ואיך כתב שם הריטב"א דלגבי סוכה ואתרוג לכו"ע חיישי' למוקצה מחמת יום שעבר, וצ"ב.

וע"כ נראה דכוונת הריטב"א דכמו שמצינו מ"ד דס"ל הכי לגבי מוקצה מחמת איסור, כן ה"ה לגבי מוקצה מחמת מצוה לכו"ע [וכמ"ש התו' והר"ן ושר"ר בביצה שם לחלק לגבי מוקצה מחמת יום שעבר בין מוקצה מחמת מצוה למוקצה מחמת איסור], אבל לענין דינא גם לריטב"א והר"ן לא חיישי' מוקצה מחמת יום שעבר במוקצה מחמת איסור ואין חולק בזה, כנלענ"ד.

[ובעיקר מה שביאר הריטב"א שם לבאר בהכי את סברת קדושה אחת צע"ג דהלא בגמ' שליהי בכל מערבין ביארו בהכי גם מדוע א"א לערב עירובי תחומין בשבת ויו"ט בכל יום לצד אחר, ושם לכא' א"א לבאר כביאורו של הריטב"א, ובביצה להדיא תלתה הגמ' את דינים אלו זה בזה עיי"ש, וצע"ג, שוב מצאתי שכבר תמה בזה בשער המלך פרק א' מהל' יו"ט הלכה כ"ד].

⁸ ועיין בהל' ס' תרס"ה ס"א ד"ה אתרוג שכתב בביאור הדין שאתרוג מותר בשמיני שהוא משום דל"א מוקצה מחמת יום שעבר, ומשמע קצת דס"ל כתו' לדינא ולא כריטב"א והר"ן שם שביארו דין זה באופן אחר, יעו"ש.

⁹ פ"א מהל' יו"ט הכ"ד. וע"ע מנחת שלמה תינא סי' י"ז שכתב שהאחרונים נחלקו על השעה"מ.

קהל עדת ישורון

י ר ו ש ל י ם

[ד] ואולם עיקר הנידון בזה צ"ע לכאו', דהלא קי"ל דל"א מוקצה מחמת איסור א"כ דחייה בידים¹¹, וכדקי"ל¹² שהשוחט לחולה בשבת אף אם היה בריא מבעו"י מותר לבריא לאכול, ולא אמרינן ביה מגו דאתקצאי לביה"ש וכו'. וא"כ לכאו' ה"ה בנידון דידן.

[ה] ומצאתי בספר מקראי קודש¹³ שהקשה כן הרה"צ ר"ש תפלינסקי להגרצ"פ, והשיב לו של"א הכי אלא בדברים שלא נאסרו אלא מחמת שבת, אבל חמץ או קטניות שנאסרו מחמת הפסח ולא מחמת שבת או י"ט, אמרינן בהו מוקצה אף בכה"ג.

ולענ"ד אינו מובן חילוק זה, מה לי איסור שבת וי"ט מה לי איסור מחמת פסח. ובשלמא לענין חמץ י"ל דכיון שבכניסת היום הוי איסור הנאה וכעצים ואבנים מיקרי שפיר שבאה הכנתו בשבת¹⁴, אולם לגבי קטניות וכדו' מה בינם לשאר מוקצה מחמת איסור שלא דחייה בידים¹⁵, וצ"ב.

[ו] ואמנם לכאו' מטעם אחר היה מקום לדון שא"א להתיר כאן מחמת מוקצה מחמת איסור שלא דחייה בידים. דהנה בב"י¹⁶ כתב דהא דשרי מוקצה מחמת איסור שלא דחייה בידים, הוא משום שהאדם יושב ומצפה קצת שמא יחלה חולה בשבת, וע"פ זה כתב בדרישה דאם שחט האדם בשוגג אסור מחמת מוקצה, דלגבי זה לא ישוב וציפה כלל.

ויש לדון א"כ, דאם בזמן ביה"ש לא היתה שום אפשרות שיותר הדבר לא יהיה כאן את ההיתר הנ"ל, דלאחר שבביה"ש הוקצה לחלוטין שוב נימא מגו דאתקצאי וכו'.

[ז] אלא דהנה ביי"ט שחל אחר השבת מותר בודאי לבשל אף דברים שאינם ראויים לאכילה חיים ולשחוט וכו', ול"א מגו דאתקצאי וכו', וע"כ או שמותר משום דל"א מוקצה מחמת יום שעבר או משום דהוי מוקצה מחמת איסור שלא דחייה בידים, ומה"ת להחמיר בקטניות יותר מהם, וצ"ע.

[ח] והנה באור שמח כתב מטעם נוסף להתיר בחמץ ע"פ מה דקי"ל¹⁷ שאין הכן בשל גוי, דהיינו שדבר שהיה בכניסת היום אצל הגוי אינו נאסר באיסור מוקצה, דלגבי הבעלים הגוי הכל מוכן, ותמה על רע"א שלא התיר אלא משום דל"א מוקצה מחמת יום שעבר.

אולם בלוח א"י כתב שאין להתיר מטעם זה, די"ל דלא נאמר כלל זה אלא במקום שאין הדבר אלא מחוסר הכנה, אולם במקום שלישראל הדבר אסור מדינא בכניסת היום סו"ס לא באה הכנתו אלא בשבת, ועיין.

[ו] והנה בשו"ע¹⁸ הובא די"א דבתשיעי של סוכות (בחו"ל) אם חל ביום א' אין להנות מהאחרון [אף דבעלמא בתשיעי מותר ליהנות ממנו], משום הכנה (דאם יהנה ממנו יתברר שכשיצאה שבת ופקע איסור מוקצה ממנו הוכן ליו"ט ונמצא ששבת הכינה ליו"ט). וכעין זה כתב בשו"ע¹⁹ שאם חלה שבת באסור חג סוכות נהגו שלא להנות מן הסוכה משום הכנה. [ועיי"ש במ"ב דמעיקר הדין קי"ל דלא כשיטה זו אלא²⁰ שנהגו להחמיר בהכי, ובמקום הצורך יש להקל].

ויש לעיין דלשיטה זו י"ל דמשום הכנה אין לאכול קטניות וכדו' בשבת, דנמצא שהוכנו לשבת עם יציאת י"ט.

¹⁰ ויישב בזה את הסתירה בין דברי התו' בביצה דף ד. לדבריהם בדף ו, עיי"ש.

אולם לדבריו צ"ע איך מותר לשחוט ולבשל ביו"ט שאחר השבת, ועיין קה"י ביצה סימן ב'.

[ובעיקר הסתירה כתבתי אח"כ דלענ"ד יש מקום לדון לחלק בין דבר מותר שנאסר לדבר שלא הוכן מעולם, ודוק].

¹¹ ואין לומר דדחייה בידים בזה שביטל את החמץ, דהלא מיירי בחמץ של גוי שלא ביטלו מעולם.

¹² שו"ע סי' ש"ח ס"ב.

¹³ פסח ה"ב סי' ס"א.

¹⁴ ותתישב בזה תמיהת השעה"מ על דברי התו' ביצה ו' שכתבו שבהמה שהיום הח' ללידתה חל ביו"ט אסורה בשחיטה משום דבביה"ש לא היה אפשר לשחטה, ותמה שם הלא הוי מוקצה מחמת יום שעבר [ועיין ח"י רע"א שם ובקה"י ביצה סי' ב], ולהנ"ל י"ל דמכיון דבביה"ש עדין לא יצאה מכלל נפל א"כ ע"כ באה הכנתה ביו"ט.

¹⁵ ולפי"ז אין התמיהה אלא על לוח א"י [וכן בשו"ת ציץ הקודש] שציידו להחמיר בקטניות אולם רע"א הלא לא דן אלא על חמץ.

¹⁶ ריש סי' ש"ח.

¹⁷ סי' ש"י ס"א ברמ"א, שו"ע סי' תצ"ז סט"ו ובסי' תצ"ח ס"ג.

¹⁸ סי' תרס"ה ס"א.

¹⁹ סי' תרס"ז ס"א.

²⁰ סי' תקכ"ז ס"ב.

קהל עדת ישורון

י ר ו ש ל י ם

אלא דשוב יקשה איך מבשלים דגים וכדו' בי"ט שאחר שבת ולא חיישינן להכנה, וע"כ צ"ל דאין איסור הכנה אלא בדברים שהיה בהם איסור מוקצה, שכשפקע איסור מוקצה נמצא שבאה הכנתם עם יציאת היום, אולם בדברים שלא הוקצו אלא דאיסורא רביע עלייהו כשפקע איסורם מותרים.²¹

[ז' ויש לעיין למה שנתבאר דשרי לאכול קטניות בשבת זו, האם מותר לבשלם לצורך שבת בשביעי של פסח (ע"י עירוב תבשילין), דלכאו' י"ל דנימא הואיל ואי מיקלעי ליה אורחין מבני ספרד חזו להו ושרי לבשלם בי"ט.

אולם בשו"ת כנה"ג כתב לאסור בזה ע"פ מש"כ הרמ"א (בשם מהרי"ו) שהמתענה בי"ט אסור לו לבשל לאחרים, שמכיון שאסור לו לבשל עבור עצמו אסור לו לבשל אף עבור אחרים, עיי"ש. ואמנם מלבד שעל עיקר הדין תמהו האחרונים, (ועיי"ש במ"ב שכשאין לו מי שיבשל יש להקל בזה), הלא מסתבר שלא החמיר במהרי"ו אלא במי שאינו יכול לאכול כלל דהוי כמי שלא הניח ערוב, אולם א"צ לדון על כל מאכל האם יכול לאכול את מאכל זה. [ועיין שו"ת ציץ הקודש סי' ל"ה שהאריך בזה].

ובשו"ת הלכות קטנות כתב לאסור לבשל מטעם אחר, דיש לחשוש שמא יבוא לאכול ממנו. [ויכשל באיסור קטניות, דלאחר שקיבלו אבותנו לאסור הוי לדידן כנדר], ועיי"ש בשו"ת ציץ הקודש בסוה"ס שהוכיח כדבריו שיש להחמיר בזה, וצ"ע לדינא.

[שו"ר שבדו"ח רעק"א מערכה ז' כתב שהמנהג הפשוט היה להקל לבשל אוכל עם צימוקים מיו"ט לשבת זו, ולכאו' לדבריו ה"ה בקטניות, וגם הגרשז"א²² הכריע להקל בזה ללא חשש].

מסקנת הדברים: מעיקר הדין בשבת אסרו חג פסח מותר לאכול חמץ שהובא לישראל במתנה ע"י גוי, ומ"מ יש מקום להחמיר בזה מכמה טעמים, וכמשנ"ת.

ובלוח א"י כתב שראוי להחמיר ולא לאכול אף קטניות וכדו', וכתבתי שלענ"ד קשה להבין את טעם חומרא זו. [שוב מצאתי בשו"ת מנחת שלמה²³ שכתב שאין להחמיר אלא בחמץ ולא בקטניות וכדו'].
ומ"מ לבשלם בי"ט [או אפי' בחוה"מ פסח] יש מן האחרונים שנקטו לאסור, ומעיקר הדין אפשר להקל גם בזה, וכמשנ"ת.

²¹ ועיין חזו"א סי' מ"ט ס"ק י"ד ט"ו, וכנראה שזהו גם ביאור דבריו, עיי"ש"ה.

שוב התבוננתי דכוונת החזו"א באופן אחר, דלא אסרי' משום הכנה רק כשפקעה סיבת האיסור באמצע היום הראשון [כאתרוג דעם צאת הכוכבים של יום א' פקעה סיבת האיסור], ולא כשפקע האיסור בסוף היום, עיי"ש"ה. [והסברא בזה פשוטה דאם פקע האיסור בצאת היום לא הכין היום הראשון לשני, ורק כשפקעה סיבת האיסור באמצעו הכין היום הראשון לשני].

²² עיין הליכות שלמה.

²³ חלק ב'.